

Magyar Helsinki Bizottság

**A látszat fontossága – Hogyan jelennek meg a
gyanúsítottak és a vádlottak a tárgyalóteremben, a nyilvánosság előtt és a
médiában?”**

SIR PROJECT - 760469-SIR-JUST-AG-2016/JUST-AG-2016-06

Jelen kutatási jelentés az Európai Unió anyagi támogatásával készült. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió álláspontját tükrözi.

„A látszat fontossága – Hogyan jelennek meg a gyanúsítottak és a vádlottak a tárgyalóteremben, a nyilvánosság előtt és a médiában?” - című projekt célja annak feltérképezése volt, hogy a kényszerítő eszközök, különösen a bilincselés milyen mértékben és hogyan sérthetik az egyik legfontosabb büntetőeljárás alapelvét, az ártatlanság vélelmét. Megpróbáltuk azonosítani a bilincselési gyakorlat rendszerszintű anomáliáit és ezek okait. Emellett felkutattuk a jó gyakorlatokat is annak érdekében, hogy konkrét javaslatokat fogalmazzunk meg a problémák megszüntetésére.

Ajánlásaink:

A képzések és etikai kódexek hasznos eszközök lehetnek az érintett hivatások szakmai kultúrájának megváltoztatásában, ideértve az újságírókat is. E körben az ajánlásaink a következők:

- Az ártatlanság vélelmével foglalkozó képzésekre lenne szükség, ahol az újságírók megismerhetnék, hogy mennyire összetett ez a kérdéskör, illetve hogy tudósításaiknak milyen hatása lehet a későbbiekben. A képzéseknek ki kellene terjednie azokra a jogszabályokra, amelyek meghatározzák, hogy miként jelenhetnek meg a gyanúsítottak és a vádlottak a médiában, valamint a megfelelő jogi nyelvezet használatára, annak érdekében, hogy a büntetőeljárásokról beszámoló tudósítások a nyilvánosságban ne keltsék a bűnösség képzetét az ügyben hozott jogerős ítélet meghozatalát megelőzően.
- Ezen képzések hasznos részét jelentenék olyan korábbi vádlottakkal való találkozók, akik beszámolnának arról, hogy a tárgyalásaikról szóló közvetítések milyen hatással voltak az életükre az eljárást követően.
- Hasonló, a korábbi vádlottakkal való találkozókra lehetőséget kellene biztosítani a rendvédelmi szervek tagjai, illetve a bírósági tisztviselők számára is.
- A bűnügyi tudósítói tevékenység megkezdését ilyen jellegű képzésen való részvételtől lehetne függővé tenni.
- Az újságírók egyesületei által elfogadott etikai kódexek tartalmazzanak kifejezetten a büntetőügyekkel kapcsolatos tudósításokra vonatkozó fejezetet, rendelkezéseket.

A kérdés bizonyos aspektusai jogalkotással orvosolhatók. Egyrészt a jogszabályalkotás kulturális változáshoz vezethet. Egy olyan jogi szabályozás például, amely kimondja, hogy főszabály szerint nincs helye bilincs alkalmazásának bizonyos sérülékeny csoportok (mint mondjuk a fogyatékkal élő személyek vagy terhes nők) esetében, kivéve, ha annak nyomatékos okai vannak, egy bizonyos fokig megváltoztathatja a rendvédelmi szervek tagjainak szemléletmódját.

Másrészt, az egyéni mérlegelési jogkör kizárása vagy korlátozása bizonyos kérdéseket illetően javíthatja a terhelt esélyeit egy olyan eljárásra, ahol az ártatlanság vélelme magasabb szinten érvényesül, mint ahogy az jelenleg számos tagállamban történik. A legjobb példa erre a kényszerítő eszközökkel korlátozott személyekről való felvételek készítésének általános tilalma, amelyet a francia jogrendszer tartalmaz. A szerzők ezen általános tilalmat követendő gyakorlatként azonosították az olyan más – mérlegelést engedő – megoldásokkal szemben, amelyek ténylegesen nem biztosítják az ártatlanság vélelmének megfelelő szintű védelmét, és oda vezetnek, hogy újra és újra megjelennek a terhelteket bilincsben ábrázoló felvételek a nyilvánosságban.

Ennek alapján a következő ajánlásokat tesszük:

- Követendő a franciaországi példa, ahol a kényszerítő eszközt viselő személyről nem lehet fényképet készíteni (általános tilalom). Ez persze nem jelenti a büntetőügyekről szóló tudósítások általános tilalmát, de mivel a kényszerítő eszközök szorosan kötődnek a bűnösség, illetve a társadalomra való veszélyesség képzetéhez, így ez a korlátozás ésszerűnek tűnik.
- A sérülékeny csoportok (gyerekek, idősek, állapotos nők) tekintetében olyan külön szabályozásra lenne szükség, amely főszabályként a kényszerítő eszközök alkalmazásának

tilalmát írja elő, ideértve a bilincselést is. A kényszerítő eszközök alkalmazása velük szemben csak szükséges és valóban elkerülhetetlen esetben lehetne megengedhető.

- Meg kellene határozni az egyéb olyan eseteket is, amelyeket a rendvédelmi szerveknek a kényszerítő eszközök alkalmazásának szükségességét kizáró, vagy nagy mértékben csökkentő körülményként kellene figyelembe venni (pl. ha valaki önként feladja magát, illetve ha a csekély súlyú bűncselekmény miatt folyik az eljárás olyan személlyel szemben, akinek az előélete nem utal szökés vagy támadás kockázatára). A jogi szabályozásnak tartalmaznia kellene, hogy ezen esetkörben kényszerítő eszköz csak kivételesen és kizárólag akkor alkalmazható, ha más körülmények ezt megfelelően megalapozzák.
- A francia és máltai megoldás, miszerint az ártatlanság véelmét közvetlenül összekötik a kényszerítő eszközök alkalmazásával (pl. a szabályozás kimondja, hogy „a gyanúsítottakat és a vádlottakat fizikai kényszerítő eszközök alkalmazása révén ne állítsák be bűnösnek”) szintén követendő példa lehetne más tagállamok számára. Egy hasonló jogi megoldás, amely felhívja a rendvédelmi szervek képviselőinek figyelmét a kényszerítő eszközök alkalmazásának következményeire, a szervezeti kultúrára is pozitív hatással lehet.

A megfelelő bíróági és fogvatartási infrastruktúra megteremtése szintén jelentősen csökkentené az esélyeit az ártatlanság véelme és a gyanúsítottak és vádlottak emberi méltósága megsértésének. Olyan infrastruktúrára lenne szükség, amely csökkenti annak valószínűségét, hogy a vádlottat kényszerítő eszközben lássa a nyilvánosság, a média, illetve az eljárásban részt vevő más személy, ideértve a bírót és az esküdtszékét is. Erre példa az e célra kijelölt útvonal vagy külön bejárat létrehozása, ahol a vádlott úgy mehet be a bíróságra, hogy azt más ne lássa. Egy másik lehetőség a távmeghallgatás tartása lenne. Utóbbi esetben azonban szükséges, hogy az ártatlanság véelmének érvényre juttatása és más eljárási jogok valamint az eljárással összefüggő érdekek (pl. a közvetlenség elve, a terhelt és a védőügyvéd zavartalan kommunikációja) közötti megfelelő egyensúly biztosítva legyen.

Ebben a körben a következő megoldási lehetőségek vethetők fel:

- Ahol lehetséges, olyan bíróági útvonal (esetlegesen külön infrastruktúra) kialakítására lenne szükség, amely lehetővé teszi, hogy a kényszerítő eszközöket viselő terhelt a bíróságra érkezése és távozása idején a nyilvánosság elől rejtve maradjon. Új bíróági épületek építése vagy meglévők átalakítása esetén e követelményre figyelemmel kell lenni.
- A ketrec- és üveg kalitka-szerű vádlottak padjait el kell távolítani a tárgyalótermekből. Továbbá biztosítani szükséges a vádlott és védője részére, hogy úgy helyezkedhessen el a tárgyaló teremben (illetve azon kívül is), hogy az garantálja egymás közötti szabad kommunikációt.
- A bírókat még a tárgyalás előtt kellő idővel megfelelően tájékoztatni kell az olyan releváns körülményekről, amelyek megalapozhatják, vagy adott esetben megkérdőjelezhetik a kényszerítő eszköz alkalmazásának szükségességét. Így a bírók elégséges információ birtokában, megfelelően tudnának dönteni a kényszerítő eszközök tárgyalás során történő alkalmazását illetően. A vonatkozó információkat egy kockázatelemző adatbázis tartalmazná, amelyhez mind a bíróság, mind a személyt kísérő hatóság hozzáférne. A fogvatartott számára biztosítani kell, hogy az adatbázisban rá vonatkozóan szereplő információk javítását, helyesbítését, adott esetben törlését kérhesse.